

ÍNDICE HISTÓRICO ESPAÑOL

CENTRE D'ESTUDIS
HISTÒRICS INTERNACIONALS
FACULTAT DE GEOGRAFIA I HISTÒRIA
2a època • 2013 • Núm. 126

Universitat de Barcelona

SUMARI / SUMARIO

Col·laboradors del present número / Colaboradores del presente número	13
---	----

HOMENATGE AL DR. GABRIEL CARDONA / HOMENAJE AL DR. GABRIEL CARDONA

<i>Las aportaciones historiográficas de Gabriel Cardona,</i> per ÀNGEL VIÑAS	17
Bibliografia de Gabriel Cardona Escanero, per IHE	36

ESTATS DE LA QÜESTIÓ / ESTADOS DE LA CUESTIÓN

<i>Fosses comunes de la Guerra Civil espanyola al segle XXI: estat de la qüestió a Catalunya i aproximació a les publicacions a l'Estat espanyol, per QUERALT SOLÉ.....</i>	53
---	----

<i>Boletín Galego de Medicina Legal e Forense,</i> per QUERALT SOLÉ.....	77
---	----

ESCRIBANO, Francesc; BERNAL, Sergi; FERRÁNDIZ, Francisco; SOLÉ, Queralt. <i>Desenterrant el silenci. Antoni Benaiges, el mestre que va prometre el mar,</i> per QUERALT SOLÉ.....	80
---	----

<i>La Guerra de Successió d'Espanya (1700-1715). Un estat de la qüestió des de Catalunya, per JOAQUIM NADAL I FARRERAS.....</i>	83
---	----

MARTÍ, Eduard. <i>La Conferència dels Tres Comuns (1697-1714). Una institució decisiva de la política catalana,</i> per JOAQUIM NADAL I FARRERAS	135
---	-----

PÉREZ APARICIO, Carme. <i>Canvi dinàstic i Guerra de Successió. La fi del Regne de València</i> , per JOAQUIM NADAL I FARRERAS.....	138
<i>Occitania, la expansió ultrapirenaica, el catarisme, Pedro el Católico y la batalla de Muret</i> , per JOSEP M. SALRACH	143
ALVIRA CABRER, Martín. <i>El jueves de Muret. 12 de septiembre de 1213 y Muret 1213. La batalla decisiva de la cruzada contra los cátaros</i> , per JOSEP M. SALRACH	198
ALVIRA CABRER, Martín. <i>Pedro el Católico, rey de Aragón y conde de Barcelona (1196-1213). Documentos, testimonios y memoria histórica</i> , per JOSEP M. SALRACH.....	202
<i>Evolución de los homínidos</i> , per EUDALD CARBONELL	207
RESSENYES DE NOVELTATS / RESEÑAS DE NOVEDADES	
ALFÖLDY, Géza. <i>Nueva Historia Social de Roma</i> , per PIERO BERNI MILLET	235
ARANEGUI GASCÓ, Carmen. <i>Los iberos ayer y hoy. Arqueologías y culturas</i> , per LAIA FONT VALENTÍN	238
ARÉVALO GONZÁLEZ, Alicia; BERNAL CASASOLA, Darío; MUÑOZ VICENTE, Ángel (eds.). <i>Aprendiendo arqueología</i> , per DAVID JAVALOYAS.....	241
AURELL, Martin. <i>Des chrétiens contre les croisades (XIIe-XIIIe siècle)</i> , per JOAN SALVADÓ I MONTORIOL	242
BAQUEDANO, Enrique (ed.). <i>Zona Arqueológica, nº 15, 711. Arqueología e Historia entre dos mundos</i> , per JOSEP SUÑÉ ARCE.....	245
CABOURET, Bernadette; GROSLAMBERT, Agnès; WOLFF, Catherine (eds.). <i>Visions de l'Occident romain. Hommages à Yann Le Bohec</i> , per LLUÍS PONS PUJOL.....	249

CAPDEFERRO i PLA, Josep. <i>Ciència i experiència. El jurista Fontanella (1575-1649) i les seves cartes</i> , per EVA SERRA I PUIG.....	251
CASALI, Luciano; HARANA, Lola (eds.). <i>L'oportunisme de Franco. Un informe sobre la qüestió jueva (1949)</i> , per MIQUEL IZARD.....	255
CIOPI, Alessandra. <i>Le strategie dell'invincibilità. Corona d'Aragona e «Regnum Sardiniae» nella seconda metà del Trecento</i> , per PRIM BERTRÁN I ROIGÉ	256
CULLA i CLARÀ, Joan B. <i>Esquerra Republicana de Catalunya: 1931-2012. Una història política</i> , per DANIEL ROIG I SANZ	258
DARWIN, John. <i>El sueño del imperio. Auge y caída de las potencias globales, 1400-2000</i> , per ALBERTO PELLEGRINI	260
DÍAZ-ANDREU, Margarita. <i>Archaeological Encounters: Building Networks of Spanish and British Archaeologists in the 20th Century</i> , per A. JOSÉ FARRUJIA DE LA ROSA.....	262
DOMÍNGUEZ ARRANZ, Almudena (ed.). <i>Política y género en la propaganda en la Antigüedad. Antecedentes y legado</i> , per AGNÈS GARCÍA VENTURA	264
ECHEVERRÍA, José Ángel (coord.). <i>Historia Magistra Vitae. Miscelánea de estudios en homenaje a Tarsicio de Azcona, OFMCap., historiador</i> , per VALENTÍ SERRA DE MANRESA.....	266
FERRER I ALÒS, Llorenç. <i>Sociologia de la industrialització. De la seda al cotó a la Catalunya central (segles XVIII-XIX)</i> , per JOSEP SERRANO DAURA.....	270
FERRER GARCÍA, Carlos; VIVES-FERRÁNDIZ SÁNCHEZ, Jaime (eds.). <i>Construcciones y usos del pasado. Patrimonio arqueológico, territorio y museo. Jornadas de debate del Museu de Prehistòria de València</i> , per MARGARITA DÍAZ-ANDREU	272

FORNER MUÑOZ, Salvador (ed.). <i>España y Europa. A los veinticinco años de la Adhesión</i> , per GIAIME PALA.....	275
GARCÍA HURTADO, Manuel-Reyes (ed.). <i>Soldados de la Ilustración. El ejército español en el siglo XVIII</i> , per WALTER O. ARIAS ESTRADA.....	277
GELICHI, Sauro (a cura di). <i>Atti del IX Congresso Internazionale sulla Ceramica Medievale nel Mediterraneo</i> , per IHE	281
GIFRE RIBAS, Pere. <i>Els senyors útils i propietaris de mas. La formació històrica d'un grup social pagès (vegueria de Girona, 1486-1730)</i> , per MANUEL ARDIT	283
GONZÁLEZ-JIMÉNEZ, Manuel; CARMONA RUIZ, M. ^a Antonia. <i>Documentación e itinerario de Alfonso X el Sabio</i> , per LAURA MIQUEL MILIAN	286
GRACIA ALONSO, Francisco. <i>Arqueologia i política. La gestió de Martín Almagro Basch al capdavant del Museu Arqueològic Provincial de Barcelona (1939-1962)</i> , per JUAN A. GÓMEZ-BARRERA	287
HUMBERT, André; MOLINERO HERNANDO, Fernando; VALENZUELA RUBIO, Manuel (comps.). <i>España en la Unión Europea. Un cuarto de siglo de mutaciones territoriales</i> , per CARLES CARRERAS VERDAGUER.....	290
IZARD, Miquel. <i>Que lo sepan ellos y no lo olvidemos nosotros. El inverosímil verano del 36 en Cataluña</i> , per ALBERT PLANAS	293
LA GRANJA, José Luis de (coord.). <i>Indalecio Prieto, socialismo, democracia y autonomía</i> , per ALBERTO VÁZQUEZ BRAGADO	295
LÓPEZ OJEDA, Esther (coord.). <i>Los caminos de la exclusión en la sociedad medieval: pecado, delito y represión</i> , per LAURA MIQUEL MILIAN	297
LÓPEZ VILLAVERDE, Ángel. <i>El poder de la Iglesia en la España Contemporánea, la llave de las almas y de las aulas</i> , per ALBERTO VÁZQUEZ BRAGADO.....	298

MARCO SIMÓN, Francisco; PINA POLO, Francisco; REMESAL RODRÍGUEZ, José (eds.). <i>Vae victis! Perdedores en el mundo antiguo</i> , per JORDI PÉREZ GONZÁLEZ	299
MARCOS MARTÍN, Alberto (ed.). <i>Hacer historia desde Simancas. Homenaje a José Luis Rodríguez de Diego</i> , per M. ^a CARMEN RIU DE MARTÍN.....	303
MARTIN, Colin; PARKER, Geoffrey. <i>La Gran Armada. La mayor flota jamás vista desde la creación del mundo</i> , per RAFAEL CERRO NARGÁNEZ.....	306
MARTÍN MARCOS, David. <i>El papado y la Guerra de Sucesión española</i> , per RAFAEL CERRO NARGÁNEZ.....	309
MOLIST, Núria; RIPOLL, Gisela (eds.). <i>Arqueologia funerària al nord-est peninsular (segles VI-XII)</i> , per M. ROSA ARAN MARTÍNEZ.....	311
NEGUERUELA SUBERVIOLA, Eduardo. <i>Historia del alumbrado público en Logroño</i> , per MERCEDES ARROYO HUGUET	313
PAPÍ RODES, Concepción; MORA, Gloria; AYARZAGÜENA, Mariano (eds.). <i>El patrimonio arqueológico en España en el siglo XIX. El impacto de las desamortizaciones</i> , per MARGARITA DÍAZ-ANDREU	315
PARETS, Miquel. <i>Crònica. Llibre III</i> , per EVA SERRA I PUIG.....	318
PORTELLA COLL, Josep. <i>Estanislau Ruiz Ponsetí. L'enginyer comunista (Maó 1889-Mèxic DF, 1967)</i> , per ELISENDA BARBÉ POU	320
PRADOS TORREIRA, Lourdes; LÓPEZ RUIZ, Clara; PARRA CAMACHO, Javier (eds.). <i>La arqueología funeraria desde una perspectiva de género</i> , per MERCEDES ORIA SEGURA.....	323
RISQUES CORBELLÀ, Manel. <i>L'Estat a Barcelona. Ordre públic i governadors civils</i> , per JOSÉ MANUEL RÚA FERNÁNDEZ.....	325

ROCA VERNET, Jordi. <i>La Barcelona revolucionària i liberal: exaltats, milicians i conspiradors</i> , per JOSEP SERRANO DAURA	328
RUIZ ZAPATERO, Gonzalo; ÁLVAREZ-SANCHÍS, Jesús (eds.). <i>Castros y verracos. Las gentes en la Edad del Hierro en el Occidente de Iberia</i> , per RAMÓN ÁLVAREZ ARZA	331
SÁNCHEZ-CID, Francisco Javier. <i>La violencia contra la mujer en la Sevilla del Siglo de Oro (1569-1626)</i> , per ANTONIO HERRERA GARCÍA	333
SANTORO, Marco; SEGATORI, Samanta (coords.). <i>Mobilità dei mestieri del libro tra Quattrocento e Seicento. Convegno internazionale. Roma, 14-16 marzo 2012</i> , per MONTSERRAT CASAS NADAL	335
SEGURA, Antoni. <i>Estados Unidos, el islam y el nuevo orden mundial. De la crisis de los rehenes de 1979 a la primavera árabe</i> , per ÒSCAR MONTERDE	336
SOTO CARMONA, Álvaro; MATEOS LÓPEZ, Abdón (dirs.). <i>Historia de la época socialista. España: 1982-1996</i> , per JOSÉ MANUEL RÚA FERNÁNDEZ.....	338
TREGLIA, Emanuele. <i>Fuera de las catacumbas: la política del PCE y el movimiento obrero</i> , per PAOLA LO CASCIO.....	340
VILAR, Juan B.; VILAR, María José. <i>Mujeres, Iglesia y Secularización. El monasterio de Santa Clara la Real de Murcia en el tránsito de la Ilustración al Liberalismo (1788-1874)</i> , per M. ^a CARMEN RIU DE MARTÍN.....	342

TRADUCCIONS / TRADUCCIONES

(Els articles estan transcrits en la lengua original de l'autor i consten en aquesta secció traduïts en castellà)	345
---	-----

LA GUERRA DE SUCCESSION D'ESPANYA (1700-1715). UN ESTAT DE LA QÜESTIÓ DES DE CATALUNYA

JOAQUIM NADAL I FARRERAS

Catedràtic d'Història Contemporània

Universitat de Girona. Institut Català de Recerca

en Patrimoni Cultural

Índice Histórico Español, ISSN: 0537-3522, 126/2013: 83-141

RESUM

El progrés dels estudis sobre la Guerra de Successió a Catalunya en els darrers vint anys és molt evident. Ha quedat ben establert que no hi hagué una actitud neoforalista en el darrer regnat dels Habsburg. Totes les monarquies aplicaven principis de regalisme creixent en pugna amb sistemes pactats i parlamentaris associats sovint a la societat estamental. A Catalunya, el canvi econòmic i el sorgiment de nous sectors socials, una protoburgesia dels negocis associada als ciutadans honrats, van fer evolucionar l'entramat institucional especialment a través de la Conferència dels Tres Comuns i de la Junta de Braços de 1713, després que, a partir

Data de lliurament: 30 de maig de 2013

Data d'acceptació: 30 de setembre de 2013

de 1707 l'embranchida de l'absolutisme per part de Felip V deixés en no res els progressos de les Corts dels anys 1702 i 1706. Una nova classe dirigent evolucionà del constitucionalisme al patriotisme i marcà el punt d'inflexió en la seqüència final de la guerra. L'austriacisme actiu després de la guerra fou expressió de les actituds socials dominants i de la pervivència de la defensa d'un model polític que la Nova Planta liquidà del tot malgrat la seva base doctrinal i social.

Paraules clau: ciutadans honrats, patriotisme, constitucionalisme, austriacisme, Junta de Braços, Corts, Conferència dels Tres Comuns, protoburgèsia, Nova Planta.

ABSTRACT

The progress of the research about the War of the Spanish Succession in Catalonia in the last twenty years is clear. It has been well established that there was no 'neo-foralist' attitude during the last Habsburg kingdom. Every monarchy applied principles of increasing regalism in conflict with agreed parliamentary systems often associated to the Estate society. In Catalonia, the economic change and the formation of new social sectors, a business protobourgeoisie associated to the ciutadans honrats, had the institutional structure evolved — especially through the Conference of the Three Commons and the Junta de Braços of 1713 — after that, since 1707 the grasp of absolutism by Philip V nullified the progresses of the Courts of 1702 and 1706. A new ruling class will evolve from constitutionalism to patriotism, and will set the inflexion point during the final stage of the war. The active austriacism after the war was the expression of the leading social attitudes, and of the survival of a defense of a political model that the Nova Planta decrees will totally eliminate, despite its social and doctrinal base.

Key words: ciutadans honrats, patriotism, constitutionalism, austriacism, Junta de Braços, Courts, Conference of the Three Commons, protobourgeoisie, Nova Planta.

JOAQUIM NADAL I FARRERAS

(Girona, 1948). Catedràtic d'Història Contemporània de la Universitat de Girona. Ha estat professor de la Universitat de Liverpool (1970-1972) i de la Universitat Autònoma de Barcelona (1972-1992).

Ha realitzat estudis sobre la història de Catalunya, la història econòmica de Catalunya i Espanya, i la història de la ciutat de Girona.

Ha publicat, entre altres llibres, *La introducción del catastro en Gerona. Contribución al estudio del régimen fiscal en Cataluña en tiempo de Felipe V* (Barcelona: Universitat, 1971), *La revolución de 1868 en Gerona. La actuación de la Junta revolucionaria provincial* (Girona: Cambra de Comerç, 1972), *Comercio exterior y subdesarrollo. La política comercial española y sus repercusiones en las relaciones económicas hispano-británicas de 1772 a 1914* (Madrid: Instituto de Estudios Fiscales, 1978), *Conèixer la història de Catalunya. Del segle XVI al XVIII* (Barcelona: Vicens Vives, 1983), *La catedral de Girona* (Barcelona: Lunweg, 2002), *Per a una història de Girona. Una bibliografia bàsica* (Girona: CCG Edicions, 2008).

Ha dirigit, amb Ph. Wolf, una *Histoire de la Catalogne* (Tolosa: Privat, 1982), amb edicions en català (Vilassar de Mar: Oikos-Tau, 1982) i en castellà (Vilassar de Mar: Oikos-Tau, 1992).

1. Una aproximació general

Ara fa més de cent anys, Salvador Sanpere i Miquel¹ va posar les bases històriques i documentals per a l'estudi de la Guerra de Successió. Ho va fer amb un to positivista i combatent els postulats de la historiografia romàntica («*No se sirve a la patria disimulando los errores de sus pueblos*»). Ell mateix es va ocupar de transcriure a Viena les *Narraciones históricas* de Francesc de

1. SANPERE I MIQUEL, Salvador. *Fin de la nación catalana*. Barcelona: L'Avenç, 1905. Edició facsímil. Estudi introductori de Joaquim Albareda Salvadó. Barcelona: Ed. Base, 2001.

Castellví, que trigaren prop d'un segle a ser editades, i va avançar en el terreny del coneixement de les implicacions internacionals del conflicte, l'evolució de les actituds polítiques a l'interior de la societat catalana, les decisions polítiques que van dur a la resistència a ultrança, i el caràcter brutal de la repressió, les conseqüències físiques i humanes a Catalunya i específicament a la ciutat de Barcelona. Però Sanpere espera encara la biografia que reclama Joaquim Albareda a l'estudi introductori de la seva obra sobre la fi de la nació catalana.

En realitat, les coses no havien canviat pràcticament gens el 1969, quan Henry Kamen² va fer el seu llibre sobre la guerra a Espanya. El mateix autor, vint anys més tard, el 1990, explica que va voler fer una aportació sobre la guerra sense entrar en el seu desenvolupament a Catalunya i en els aspectes interns del conflicte al Principat. Ell mateix diu que hi havia estudis en marxa i que no volia interferir-hi. Però en el text d'aquesta conferència de 1990 no s'està d'afirmar amb tota rotunditat que abstenir-se de tractar Catalunya va ser un error per part seva, «ja que encara no disposem d'un bon estudi del paper de Catalunya durant la guerra».³

Per sort, des de 1990 fins ara, el panorama ha canviat radicalment. Quan, l'any 2014, arribin els actes commemoratius i ens inundi una literatura de circumstàncies, més carregada de bona fe patriòtica que de rigor històric com ens temem, Catalunya ja tindrà la feina feta. Avui el panorama és radicalment distint del desert que es dibuixava fa més de vint anys, en el qual escassament excellien les magnífiques aportacions de Joan Mercader Riba,⁴ consagrat a l'estudi de Felip V, des del seu refugi madrileny, el seu ostracisme científic de Catalunya provocat per les dificultats respiratòries.

2. KAMEN, Henry. *The War of Succession in Spain, 1700-1715*. Londres: Weidenfeld and Nicholson, 1969. Edició en castellà, Barcelona: Ed. Grijalbo, 1974.

3. KAMEN, Henri. «L'onze de setembre del 1714, fi de la nació catalana?». En *La commemoració de l'onze de setembre a Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1994, pàgs. 89-95. La citació és de la pàgina 89.

4. MERCADER RIBA, Joan. *Felip V i Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1968, és el destil·lat més complet dels treballs de Mercader sobre la guerra i sobre la Nova Planta.

Tornant un moment a Sanpere, convé recordar que el dramatisme del títol del seu llibre amagava, però, la convicció que el 1714 moria un estat, un model d'estat, i una organització específica, mentre que «un pueblo vive mientras su lengua vive». És un dels arguments que porta Kamen a reformular el títol de Sanpere amb un interrogant en afirmar sense embuts que «fou la destrucció de les seves institucions el que, de fet, portà no a la fi, sinó al principi de la nació catalana».

En el terreny de les síntesis de caire generalista, podem dir que avui, des de Catalunya, s'han fet les principals contribucions al coneixement de les causes, el desenvolupament i les conseqüències de la Guerra de Successió. Cal subratllar especialment les aportacions d'Albert Garcia Espuche,⁵ concentrat en el coneixement al detall de la societat catalana, de les activitats econòmiques, de les xarxes mercantils, de la vida de les ciutats, de la connexió del món rural i del món urbà, del paper articulador de Barcelona. En segon lloc, cal fer esment de les aportacions de J.M. Torras Ribé,⁶ que, a partir del coneixement aprofundit del món dels municipis de l'Antic Règim, n'ha detallat la seva evolució abans i després de la Nova Planta per concentrar-se després en l'estudi de la guerra, el setge i la resistència de Barcelona, i les accions més dures i la contumàcia repressora de Felip V en els primers anys de domini borbònic de Catalunya; el llibre sobre

5. GARCIA ESPUCHE, Albert. *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña. 1550-1640*. Madrid: Alianza Editorial, 1998; *Barcelona entre dues guerres. Economia i vida quotidiana (1652-1714)*. Vic: Eumo Editorial, 2005; *La ciutat del Born. Economia i vida quotidiana a Barcelona. Segles XIV-XVIII*. Barcelona: Ajuntament, 2009, i *Barcelona, 1700*. Barcelona: Empúries, 2010. L'exploració sistemàtica de la documentació econòmica ha permès a l'autor dibuixar sobretot la cronologia de l'evolució econòmica de Catalunya, les característiques del redreç del darrer terç del segle XVII i el sorgiment de nous intercanvis, nous mecanismes de producció i nous lideratges socials, amb la qual cosa es conforma el context necessari per entendre la complexitat dels interessos en joc i les posicions en conflicte durant la guerra a Catalunya.

6. TORRAS I RIBÉ, Josep M. *Els municipis catalans de l'Antic Règim. 1453-1808*. Barcelona: Curial Edicions, 1983; *La Guerra de Successió i els setges de Barcelona (1697-1714)*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1999, i *Felip V contra Catalunya. Testimonis d'una repressió sistemàtica*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2005.

la Guerra de Successió és fruit d'una exploració molt detallada dels fets de guerra i les seves conseqüències sobre el territori i sobre la població i ha esdevingut una guia imprescindible. Finalment, i després d'una llarga trajectòria de recerca, edicions de documents i estudis doctrinals, la síntesi que culmina l'aportació catalana és la de Joaquim Albareda Salvadó,⁷ que concentra una aportació bibliogràfica molt completa, innovadora i remarcable entorn dels fets de la guerra i les seves causes i conseqüències, les idees en conflicte i confrontació, les contradiccions socials, els models d'estat, i una aportació rellevant en el seguiment de les giragonses internacionals en el terreny bèl·lic i diplomàtic i en el descabdellament específic del «cas dels catalans». El seu darrer llibre de síntesi sobre la guerra culmina un edifici bibliogràfic on es combina la màxima especialització i la concentració en un dels temes clau de la guerra, Catalunya, amb l'exploració adequada i actualitzada de la dimensió internacional del conflicte i les seves particularitats peninsulars al llarg i ample de tota la geografia, amb un èmfasi especial en tots els territoris de la Corona d'Aragó, però també amb incursions a tots els altres territoris i les implicacions indestruïbles entre el desenvolupament bèl·lic, les actituds socials i els temes en conflicte.

Faig un intent d'estat de la qüestió que pretendria girar el mitjà de l'òptica de Kamen del 1990 i que es concentra sobretot en una visió des de Catalunya: Catalunya endins i Catalunya enfora. Però, malgrat aquesta visió, no es pot passar per alt i deixar de subratllar la important aportació que per al País Valencià, el Regne de València, ha fet Maria Carmen Pérez Aparicio,⁸ la

7. ALBAREDA SALVADÓ, Joaquim. *La Guerra de Sucesión de España (1700-1714)*. Barcelona: Crítica, 2010. Obra síntesi i compendi d'una bibliografia abundantíssima que impregna totes les llistes bibliogràfiques i que combina el rigor documental, la revisió crítica i les interpretacions contrastades. Albareda tanca i omple el buit que Kamen detectava vint anys abans.

8. PÉREZ APARICIO, Carmen. *Canvi dinàstic i Guerra de Successió. La fi del Regne de València*. València: Edicions 3 i 4, 2008, idees que reitera al seu article «Catalunya i València durant la Guerra de Successió. "La comuna, empresa de la llibertat"». *Manuscrits*, núm. 30, 2012, pàgs. 77-100, i que són la culminació d'una

qual, malgrat el desencadenament dels fets a partir de la derrota d'Almansa del 1707, pondera els punts de contacte, la solidaritat, «la defensa comuna de la llibertat», aclareix el profund conflicte social valencià i aprofundeix en el procés cap a la liquidació dels furs del Regne de València. La guerra hauria propiciat durant un temps breu la síntesi de la Corona d'Aragó, unitat política des de l'especificitat institucional de cada territori.

Voldria afegir encara, en aquesta aproximació generalista, l'abundància d'obres collectives, congressos, cicles de conferències, edicions de revistes de contingut monogràfic, i molt singularment l'obra colectiva dirigida per Agustí Alcoberro i objecte ja d'una segona edició.⁹

No cal dir que també són aportacions significatives en una visió perifèrica en algun cas, o amb una visió ponderada dels models en joc en els altres, els llibres de caràcter monogràfic que Henry Kamen, Virginia León i Ricardo García Cárcel¹⁰ han dedicat a les figures del nou rei Borbó i a la figura del rei que no

extensa bibliografia dedicada al tema des del seu *De l'alçament maulet al triomf botifler*. València: Edicions 3 i 4, 1981, passant per la seva síntesi sobre «La Guerra de Sucesión de España», en *Historia de España de Menéndez Pidal*. Madrid: Espasa-Calpe, 1993, pàgs. 301-503, i finalment les seves darreres aportacions als congressos sobre la guerra celebrats el 2005 a Barcelona i Lleida.

9. ALCOBERRO, Agustí (dir.): *Catalunya durant la Guerra de Successió*. 3 vols. Barcelona: Ara Llibres, 2006.

10. KAMEN, Henry: *Felipe V. El rey que reinó dos veces*. Madrid: Temas de Hoy, 2000. En contrast, Virginia LEÓN SANZ ha dedicat bona part dels seus esforços de recerca a la figura de l'Arxiduc, al qual ha consagrat sengles monografies i principalment *Carlos VI. El emperador que no pudo ser rey de España*. Madrid: Aguilar, 2003. Finalment, Ricardo García Cárcel fa un esforç de síntesi i proposa una visió perifèrica del tema d'Espanya, amb un capítol final en què repassa les posicions dels historiadors davant de la figura del primer Borbó, i intenta un equilibri ponderat entre el que per a ell són les posicions dels historiadors partidaris de justificar el benefici modernitzador de l'absolutisme i els historiadors que de forma genèrica situa en el terreny del nacionalisme català i que defensen la càrrega democratitzadora de l'opció austriacista, i, encara més específicament, la pròpia evolució del parlamentarisme català. García Cárcel, però, conclou que a la història hi ha exemples dels dos casos! GARCÍA CÁRCEL, Ricardo: *Felipe V y los españoles. Una visión periférica del problema de España*. Barcelona: Plaza y Janés, 2002.

va ser, Carles III (VI), l'Arxiduc. També C. Martínez Shaw i M. Alfons, si bé amb una visió que atorga al rei Felip V una funció i un capteniment modernitzadors que es presta a encetar un debat historiogràfic, no pas per contrast amb l'Arxiduc, sinó per discussió de fons sobre el sentit de l'absolutisme en el context general espanyol i europeu¹¹ que Albareda replica, tot acollint-se a la bibliografia europea més recent que revisa fins i tot el sentit i el paper de l'absolutisme a França. L'any 2000, amb motiu dels tres-cents anys de l'entronització de Felip V el 1700, va donar peu a una explosió bibliogràfica que en part han recollit Pere Molas, R. Cerro i M. A. Fargas.¹²

2. El progrés en l'edició de textos

Ara fa vint anys, en el Tercer Congrés d'Història Moderna de Catalunya, Núria Sales¹³ ens recordava com, amb anterioritat, havia comminat la comunitat científica dels historiadors a anar directament a les fonts i a fer ús de les grans compilacions de les Constitucions i altra documentació que existia i era esmentada de segona o tercera mà, o bé, com deia Sales, era del tot ignora-da. Insistia en la necessitat de disposar d'edicions crítiques i edi-

11. MARTÍNEZ SHAW, Carlos; ALFONSO, M. *Felipe V*. Madrid: Arlanza Ediciones, 2001, i, finalment, les actes del congrés dedicat a *Felipe V y su tiempo*. Edició d'Eliseo Serrano. Saragossa: Institución Fernando el Católico, 2004, 2 vols.

12. MOLAS, Pere; CERRO, R.; FARGAS, M.A. *Bibliografía de Felipe V*. Madrid: Sociedad Estatal de Conmemoraciones Culturales, 2004.

13. SALES, Núria. «Institucions polítiques catalanes en vigílies de la seva abolicció. Una tasca historiogràfica urgent. La reedició de la Compilació de Constitucions de 1588-1589, la publicació dels processos de Cort de 1585-1705». *Actes del 3 Congrés d'Història Moderna de Catalunya*. Pedralbes, *Revista d'Història Moderna*, núm. 13-1, 1993, vol. 1, pàgs. 275-284. Molts dels treballs de Núria Sales, alguns una autèntica primícia intuïtiva, com aquest, s'han incorporat al volum *De Tuir a Catarroja. Estudis sobre institucions catalanes i de la Corona d'Aragó (segles XV-XVII)*. Catarroja-Barcelona: Afers, 2002; de manera molt especial, el treball en què apunta la importància desapercebuda de la Conferència dels Tres Comuns, que incità alguna de les recerques més innovadores d'aquests darrers anys, com veurem més endavant.

cions modernes dels textos que havien nodrit l'activitat política i parlamentària de Catalunya, els seus Braços i els seus Comuns en diferents moments crucials de la seva trajectòria en el trànsit del segle XVII al XVIII. Com passava també amb les aproximacions de caràcter general, la situació, pel que fa a l'edició de documents, era pràcticament un desert, i, durant molt de temps, l'edició que havia fet Carlos SECO SERRANO¹⁴ de les *Memorias* del marquès de San Felipe l'any 1959 va ser una flor que no feia estiu. Ja l'any 1993, el panorama havia començat a canviar de forma incipient. Però ara la situació és tota una altra. La Generalitat de Catalunya s'ha ocupat de l'edició dels *Dietaris de la Generalitat*,¹⁵ que, d'aquesta manera, complementen les ja velles aportacions del *Dietari del Consell de Cent*, el famós *Manual de novells ardis*; la mateixa institució, a través del Departament de Justícia, ha tingut cura de l'edició de les grans compilacions de les actes de Corts i dels Braços. Finalment hem vist l'edició del text de les *Narraciones históricas*¹⁶ de Francesc de CASTELLVÍ, en aquest cas a càrrec d'una fundació privada, i així hem pogut seguir de primera mà les idees que movien els homes de Carles III, l'Arxiduc, i com alguns dedicaven les lentes i llargues hores del seu exili a construir un discurs sobre la seva pròpia peripècia històrica convertida en el símbol de tot un poble derrotat. Haurem de tornar a Castellví quan parlem de l'exili, però val la pena de deixar ara i aquí constància que «la figura de Castellví, doncs, respon perfectament a la de l'home compromès amb els seus ideals i amb el seu país fins a les últimes conseqüències: amb la

14. BACALLAR I SANNA, V. (marquès de San Felipe). *Comentarios de la guerra de España e Historia de su rey Felipe V*. Ed. de Carlos SECO SERRANO. Madrid: BAE, 1957.

15. A nosaltres ens interessa reportar aquí l'edició *Dietaris de la Generalitat. Vol X, 1701 a 1713*. Edició a cura de Xavier CAZENEUVE, Silvia JURADO, Vicenç RUIZ i Joan SOLER, amb pròleg de Joaquim ALBAREDA i Eduard MARTÍ, i sota la direcció de Josep M. SANS TRAVÉ. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2007.

16. CASTELLVÍ, Francesc de. *Narraciones históricas desde el año 1700 hasta el año 1725*. Ed. de J.M. MUNDE i de J.M. ALSINA. Madrid: Fundación Elías de Tejada, 1997-2002, 4 vols.

lluita fins al darrer moment —quan la defecció guanyava adeptes entre la noblesa— i, quan la resistència ja no va ser possible, escrivint la història de la guerra per deixar constància en la memòria de futurs lectors sobre l'aposta i el coratge dels catalans». ¹⁷ I també en el terreny privat hem vist com es posaven a disposició de la comunitat científica les obres de Narcís Feliu de la Peña, que acrediten un posicionament, historiogràfic, polític, doctrinal i econòmic, activíssim en el desenvolupament de l'opció austriacista. ¹⁸ Per la seva banda, l'Institut d'Història Jaume Vicens Vives de la Universitat Pompeu Fabra, de la mà de l'editorial Eumo de Vic, s'ha ocupat de posar a l'abast una àmplia col·lecció de textos i memorials (com el *Despertador de Catalunya* o el *Via fora els adormits*), ¹⁹ que enriqueixen la nostra visió de les idees que movien els homes durant i després del conflicte. L'edició de la

17. ALBAREDA SALVADÓ, Joaquim. «¿Qué cosa es la España? L'Espanya composta segons l'austriacista Francesc de Castellví». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, xv, 2004, pàgs. 113-123; la citació és de la pàg. 114. Albareda edita un text inèdit de les *Narraciones* que complementa l'apartat citadíssim sobre Espanya del que es desprèn l'aplicació d'un mer sentit geogràfic al concepte d'Espanya, mentre que s'afirma el concepte d'entitat política de la Corona d'Aragó i s'estableix la unitat lingüística entre Catalunya i València.

18. FELIU DE LA PEÑA, Narcís: *Fènix de Catalunya*. Edició facsímil. Barcelona: Ed. Base, 1975, amb un estudi introductori d'Henry Kamen que posava de manifest tota la càrrega de confiança en el redreç de Catalunya, en la resurrecció de les seves pròpies cendres i en el ressorgiment després dels anys de decadència. Però, sobretot, l'edició facsímil dels *Anales de Cataluña*. Barcelona: Ed. Base, 1999 i 2009, amb un estudi de Jaume Sobrequès i Callicó. Vegeu també DURAN, Eulàlia: «Narcís Feliu de la Peña, historiador i polític». *Afers. Fulls de Recerca i Pensament*, núm. 20, 1995, pàgs. 73-86. Per valorar el paper i el sentit de l'actuació d'aquest grup liderat per Narcís Feliu de la Peña, situat ja fa temps per Pierre Vilar en la seva autèntica dimensió històrica, cal recórrer als treballs d'OLIVA I RICÓS, Benet: *La generació de Feliu de la Peña. Burgesia mercantil i Guerra de Successió*. Lleida: Pagès Editors, 2000, i «De la revolta a la integració. La continuïtat de la burgesia mercantil austriacista». En Segon Congrés de *Recerques: Enfrontaments civils, postguerres i reconstruccions*. Lleida: Recerques-Pagès Editors, 2005, vol. III, pàgs. 85-101.

19. La relació del contingut dels cinc volums de documents editats es pot trobar en la llista bibliogràfica annexa al final d'aquest article. Són peces singulars, petites perles, il·lustratives d'un pensament actiu, en evolució i de reivindicació constant des dels marges de la llibertat, la flexibilitat i la llibertat d'acció econòmica.

documentació de la Junta General de Braços del 1713 i de l'ambaixada de Pau Ignasi de Dalmases culmina una tasca de recuperació que alhora il·lumina un procés de transformació, radicalització, transversalitat social, permeabilitat i democratització, en expressió de Núria Sales, de les institucions del parlamentarisme català.²⁰ Els treballs que ha desvetllat de forma encara incipient aquesta Junta de Braços i sobretot les recerques que s'han fet i publicat sobre la composició, el funcionament i l'actuació de la Conferència dels Tres Comuns,²¹ han provocat noves interpretacions sobre el constitucionalisme català i sobre el capteniment de diversos sectors de la societat catalana en relació amb la defensa d'un sistema de vigència i prevalença sempre actualitzada de les Constitucions. Núria Sales²² i Eva Serra han fet valer els seus coneixements de la documentació i del funcionament institucional per tal de remarcar que el coneixement de la Junta de Braços i de la Conferència dels Tres Comuns capgira les interpretacions que teníem d'aquesta època. Per a Sales, les Constitucions ho són tot menys «una mera supervivència medieval»; per a Eva Serra, «van servir... de referència per a endegar un projecte polític alternatiu a la monarquia autoritària...» i les Conferències dels Tres Comuns «van ser la resposta de la societat catalana a l'immobilisme aristocratitzant de la monarquia i feren avançar l'adequació de la representació política a les bases socioeconòmiques en transformació del territori».²³ És el mateix

20. *Junta General de Braços de 1713. L'ambaixada Dalmases i altra documentació*. Barcelona: Generalitat de Catalunya-Departament de Justícia, 2008.

21. MARTÍ, Eduard. *La Conferència dels Tres Comuns (1697-1714). Una institució decisiva en la política catalana*. Lleida: Pagès Editors i Fundació Ernest Lluch, 2008, i, del mateix autor, *La classe dirigent catalana. Els membres de la Conferència dels tres Comuns i del Braç Militar (1697-1714)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2009.

22. SALES, Núria. «Abans del 1714. Cap a una democratització de les institucions catalanes». En *La commemoració de l'onze de setembre a Barcelona*. Barcelona: Ajuntament, 1994, pàgs. 96-104.

23. SERRA I PUIG, Eva. «La vida parlamentària en la Corona d'Aragó, segles XVI-XVII, una aproximació comparativa». *Actes del 53 Congrés...* Barcelona, 2005, pàg. 536.

que ha dit Josep Fontana quan ha afirmat que les «Constitucions de Catalunya no eren cap anacronisme passadista, sinó la base d'un projecte de futur renovador que podia haver ajudat a construir una Espanya on tots els súbdits fossin tan “*repúblicos*” com els anglesos».²⁴

Recentment i reprenent la tradició de memòries i textos militars, Pere Molas ha editat les Memòries del duc de Berwick i J.M. Iñurrategui les del comte de Robres, que enriqueixen la nostra visió dels fets de la guerra i dels seus condicionaments estratègics, doctrinals i polítics.²⁵

Finalment, convé no passar per alt la importància que va adquirir la propaganda escrita, la publicística, els memorials, les argumentacions jurídiques, polítiques o teològiques a favor d'una opció o altra. S'ha ponderat ja per part de molts autors la importància de la «guerra de la ploma», després que, en una data ara ja tan reculada com el 1966, M. Teresa Pérez Picazo inventariés la importància de la guerra de pamflets i libels que va proliferar.²⁶

En aquesta línia i per a Catalunya, ha representat un pas molt important i aclaridor el llibre de Rosa Maria Alabrús,²⁷ la qual, fent un recorregut cronològic dels fets i dels temes en conflicte des del regnat de Carles II fins a mitjan segle XVIII, repassa la «guerra de la ploma», cita extensament els textos de les publicacions tant austriacistes com borbòniques i en destilla els arguments principals per subratllar les posicions doctrinals o propa-

24. FONTANA LÁZARO, Josep. «La Guerra de Successió i les Constitucions de Catalunya, una proposta interpretativa». En *Del catalanisme al patriotisme*. Vic: Eumo, 2001, pàg. 29.

25. BERWICK, duc de. *Memorias*. Edició de Pere Molas. Alacant: Publicacions de la Universitat, 2007, i ROBRES, Comte de: *Memorias para la historia de las guerras civiles de España*. Estudi preliminar i transcripció de J.M. IÑURRATEGUI. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 2008.

26. PÉREZ PICAZO, M.T. *La publicística española en la Guerra de Sucesión*. Madrid: CSIC, 1966, 2 vols.

27. ALABRÚS, Rosa Maria. *Felip V i l'opinió dels catalans*. Lleida: Pagès Editors, 2001.

gandístiques d'uns i altres a favor de les opcions respectives, fins al punt que en realitat el llibre tracta també de l'opinió contrastada dels catalans sobre Carles II, Carles III (Carles VI) i Felip V, i sobre els fets de guerra i la defensa final de la ciutat de Barcelona. Desfilen en els capítols successius i només a tall d'exemple l'*Alegación jurídico-política* del 1702, la *Invectiva al político gobierno de D. Francisco Velasco* (1705), el mateix *Cant dels ausells* del 1706, el *Crisol de felicidad* (1713), el *Despertador de Catalunya* (1713), la *Consideració del cas dels catalans* (1714) i el text fonamental sobre la *Lealtad catalana* del 1714, tenint en compte que en la majoria dels casos aquesta publicística podia ser anònima o d'atribucions dubtoses i que en realitat se solapa amb les grans publicacions doctrinals sobre el constitucionalisme, la representació i el poder del rei per legislar amb o sense les Corts, segons el punt de vista dels autors que en algun cas esmentarem més endavant.

Com hem vist, l'edició de textos no ha parat i no ha deixat d'il·luminar amb llum nova la visió complexa i composta del conflicte en la seva múltiple dimensió. I ara sabem molt millor que el mateix que va passar en l'àmbit peninsular va passar també en l'esfera internacional, en alguns casos amb noms tan conspicus com el de Daniel Defoe²⁸ o Jonathan Swift, al servei dels interessos materials i polítics de la monarquia britànica.

3. Redreç, guerra i revolta a la fi del segle XVII

Des de fa molts anys, els historiadors hem anat a buscar sobretot en el darrer terç del segle XVII, però també en el desenllaç i la fragmentació territorial de Catalunya desencadenats entre el 1640 i el 1659, les causes i l'origen de l'aixecament de Catalunya

28. DEFOE, Daniel. *Memorias de guerra del capitán George Carleton. Los españoles vistos por un oficial inglés durante la Guerra de Sucesión*. Estudi introductor de Virginia LEÓN SANZ. Alacant: Universitat, 2002, i *El capità Carleton*. Barcelona: La Mansarda, 2013. En tots dos casos traducció de l'obra del 1728.

contra la causa borbònica. Ara fa prop de trenta anys, en un panorama gairebé desèrtic d'estudis monogràfics, els esquemes d'interpretació eren molt simples, elementals i sovint lineals. Catalunya era un país en crisi; Barcelona era una ciutat tenallada pels gremis i a punt de baixar a la segona divisió de les ciutats de la Mediterrània; la somnolència i l'anquilosament dominaven una estructura demogràfica i productiva que havien analitzat Jordi Nadal i Emili Giralt, i sobre la qual encara van tornar Manuel Arranz i Ramon Grau, entre d'altres.²⁹ Les reiterades guerres havien covat un cada cop més generalitzat sentiment antifrancès; alguns grups dinàmics de comerciants albergaren esperances en projectes econòmics emmirallats en Holanda i sembla que aquests grups trobaren, en la feblesa congènita i la condescendència del rei Carles II, un camí adobat per viure un idil·li amb la monarquia. Els historiadors apellàvem al «neoforalisme» de la Corona, com la materialització d'aquesta entesa entre una classe dirigent emergent i la casa d'Àustria.

Ara, en canvi, sabem que el panorama és més complex, més variat, més ric.³⁰ James Amelang i Albert García Espuche³¹ han

29. NADAL, Jordi; GIRALT, Emili. «Barcelona en 1717-1718. Un modelo de sociedad preindustrial». En *Homenaje a don Ramon Carande*. Madrid, 1963, vol. II, pàgs. 277-305; ARRANZ, Manuel; GRAU, Ramon. «L'economia urbana de Barcelona i la Guerra de Successió». *Recerques*, núm. 24, 1991, pàgs. 115-142. Aquests darrers autors insisteixen també en l'impacte de l'economia de guerra sobre el revifament de l'activitat mercantil i productiva d'alguns sectors molt concrets especialment de Barcelona.

30. Jaume Dantí ha fet recentment una posada al dia d'aquests temes i ha sintetitzat un estat de la qüestió a l'article «Catalunya entre el redreç i la revolta, afebliment institucional i diferenciació social». *Manuscripts, Revista d'Història Moderna*, núm. 30, 2012, pàgs. 55-76.

31. AMELANG, James S. *La formación de una clase dirigente: Barcelona, 1490-1714*. Barcelona: Ariel, 1986, i «*Gent de la Ribera*» i altres assaigs sobre la *Barcelona moderna*. Vic: Eumo Editorial, 2008; GARCIA ESPUCHE, Albert. *La ciutat del Born. Economia i vida quotidiana a Barcelona, segles XIV-XVIII*. Barcelona: Ajuntament, 2009. Garcia Espuche ja n'havia donat un primer tast en un llibre anterior del 2004, però és sobretot en la magna obra sobre la ciutat del Born que es desplega tota la munició de materials de microhistòria que acaben donant uns contorns molt nítids als canvis socioeconòmics que finalment han modificat la cronologia

capgirat la percepció de la societat i de l'economia. El primer ens ha descobert una dinàmica social (que també tingué conseqüències polítiques en el descabellament de la guerra) de superació de la vella rigidesa estamental i de sorgiment d'unes noves classes socials lligades a la fusió entre la noblesa i la burgesia i expressades amb la puixança transversal a les institucions dels ciutadans honrats, la nòmina dels quals no deixa lloc a cap dubte. El segon ens ha descobert noves dinàmiques de producció, comercialització i organització del treball. Al cor mateix de la Barcelona gremial, apareixen grups cada cop més nombrosos de negociants que mouen les seves activitats amb enginy i flexibilitat i situen la producció fora dels seus propis tallers en un canvi d'escala que es tradueix també en el moviment ascendent del port de Barcelona i del conjunt dels ports de la façana marítima de Catalunya. La imatge d'una ciutat decadent ha de cedir davant de la imatge d'una capital forta i d'una xarxa de ciutats cada cop més dinàmica i alhora subsidiària de Barcelona. La major complexitat de l'entramat social també explicarà una major complexitat de la resposta variable dels grups socials en el conflicte, les adhesions i les desercions sovint creuades.

També sabem amb prou rellevància que les orientacions diguem-ne federalitzants i republicanes que es defensaven des de Catalunya topaven amb una actitud de la casa d'Àustria, que, lluny de ser condescendent amb les Constitucions, intentava per tots els mitjans cargolar més i més, interferir, igualar les apetències catalanes, i reforçar la sobirania reial en una actitud regaliana molt pròpia de l'època. Fent de la necessitat virtut, al llarg de la guerra, la casa d'Àustria va ser inevitablement constitucio-

clàssica sobre la represa i sobre tots els altres temes que en depenien. L'abundantíssima bibliografia sobre la Barcelona del 1700 és sempre fillola de la recerca principal. Per la importància que adquirí durant el govern de l'Arxiduc i després a Viena, Ramon de Vilana Perlas, cal recordar aquí el treball de context social i urbà que ha dedicat a aquesta família Albert GARCIA ESPUCHE, Albert. «Els Vilana Perlas i la casa del Regomir: del notariat al poder». *Estudis històrics i documents dels arxius de protocols*, XXI, 2003, pàgs. 267-319.

nalista a Catalunya i la Corona d'Aragó i va tenir una orientació més exigent i intervencionista a Hongria, per exemple, on foren els francesos els que ajudaren a atiar el conflicte, en una prova més del sentit utilitari i oportunista de les opcions diplomàtiques sempre al servei dels interessos d'uns o altres.

Per altra banda, ha adquirit notorietat la revolta del 1688 dels pagesos, els barretines, que, un cop més, Kamen reclamava que s'estudiés en un moment tan reculat com el 1979.³² Més endavant, sobretot Jaume Dantí i Joaquim Albareda, però també Pere Molas Ribalta,³³ han perfilat l'autèntica importància, numèrica i qualitativa, del moviment. Una veritable revolta pagesa; una geografia de la revolta que arriba a les portes de Barcelona, lligada amb la duresa dels allotjaments; una revolta organitzada i estructurada, dirigida per pagesos benestants i compartida per un grup de milers de persones, prop de vint mil, que inquiete-

32. KAMEN, Henry. «Una insurrecció oblidada del segle XVII: l'alçament dels camperols catalans de 1688». *Recerques*, núm. 9, 1979, pàgs. 11-28, que, de fet, ja havia publicat abans en anglès el 1977 al *Journal of Modern History*.

33. Jaume DANTÍ hi va dedicar un llibre, *Aixecaments populars als Països Catalans (1687-1693)*. Barcelona: Curial Edicions, 1990. El mateix Dantí, però, una colla d'anys abans, ja hi havia dedicat un article que analitzava l'estat de la qüestió en aquell moment i deixava ben establerta la naturalesa de la revolta contra els allotjaments, més econòmica que política, amb contraposició camp-ciutat, i constatava discontinuïtat amb la revolta del 1640, perquè detecta un «canvi de composició social de la revolta respecte la de 1640»: «La revolta dels gorretes a Catalunya (1687-1689)». *Estudis d'Història Agrària*, núm. 3, 1979, pàgs. 79-100; la citació és de la pàg. 98. Joaquim ALBAREDA hi ha dedicat diversos articles i algun apartat en més d'un dels seus nombrosos llibres sobre la guerra. Convé esmentar: «Els dirigents de la revolta pagesa de 1687-1689: de barretines a botiflers». *Recerques*, núm. 20, 1988, pàgs. 151-170; el primer capítol d'*Els catalans i Felip V, de la conspiració a la revolta (1700-1705)*. Barcelona: Ed. Vicens Vives, 1993, pàgs. 11-58, i, més recentment, «Els exiliats catalans de finals del segle XVII i principis del XVIII en els Comtats: barretines, botiflers i carrasclets». En CANAL, J.; CHARLÓN, A.; PIGENET, P. (dir.). *Les exils catalans en France*. París: PUPS, 2005, pàgs. 51-64. Més especialitzat en l'aspecte més propagandístic que no pas de dimensió social, Pere MOLAS hi va dedicar el capítol «Propaganda i debat polític a la revolta dels "barretines"». A *Catalunya i la casa d'Àustria*. Barcelona: Curial Edicions, 1996, pàgs. 238-262, amb la inclusió de testimonis documentals d'aristòcrates al servei de la monarquia i del mateix virrei.

ten alhora la monarquia i el món institucional català. Sabrem també que, refugiats a França, alguns dirigents pagesos van ser inevitablement filipistes, mentre que el gruix dels revoltats segurament nodrí partides de vigatans i l'aixecament antiborbònic del 1705.

Les noves aproximacions a la classe dirigent i sobretot al grup de Narcís Feliu de la Peña han permès acreditar que s'anava forjant una ideologia, un programa, un projecte, que acabà conformant «l'alternativa catalana», en expressió feliç d'Ernest Lluch.

Finalment, la duresa dels fets de guerra del 1697 i del setge de Barcelona podem situar-los com el punt d'arrencada del decantament cada cop més visible de l'entramat institucional català, més enllà de la dinàmica directa Diputació del General-Consell de Cent, cap a una composició social transversal i cap a una permeabilitat amb els nous sectors socials emergents que topa cada cop més amb la voluntat d'interferència de la monarquia i la incapacitat, en darrer terme, d'assumir i d'entendre els mecanismes d'una monarquia paccionada.

A l'hora, doncs, d'establir un quadre de les actituds socials al voltant del tombant de segle i la seva evolució posterior, un cop conegut el testament de Carles II en tot el procés fins a la desfeta de Catalunya el 1714, convé recordar que no és possible fer uns talls nets entre els diferents grups socials. Cal recordar que és un moment convuls i complex i que no és un moment de grans unanimitats. Sí, en canvi, que podem afirmar que es perfilava per raons diverses una actitud majoritària, socialment àmplia, d'orientació primer resistentment constitucionalista i marcadament antifrancesa, després austriacista en el context central de la guerra i finalment més directament patriòtica i republicana, popular també i radical, en el moment final i desesperat de la resistència barcelonina.

Així, el clima d'efervescència social pagesa contra els allotjaments no trobà ressò entre les classes dirigents urbanes que per un temps miraven cap a un altre costat quan «burgèsia i noblesa havien pactat pau, entesa i privilegis amb els Habsburg» i això porta Kamen a considerar que el regnat de Carles II és la més

gran reconciliació entre Catalunya i la monarquia. És el que Albareda conceptua com una etapa de bones relacions d'un sector de la burgesia i de la petita noblesa amb la monarquia, si bé en un context de continuïtat constitucional i «federal», com ha apuntat també Josep M. Torras Ribé. Aquests grups momentàniament fan una treva, es repleguen davant la força de la revolta pagesa i per blindar els seus privilegis contra la radicalització i es produeix una ruptura entre la burgesia i la pagesia i entre aquesta i les institucions. En el context del conflicte dinàstic i finalment de la guerra es detecta i s'identifica, com apunta Fontana, «...la diversitat de les respostes d'una població que no va ser unànimement austriacista». Però, sent cert aquest context contradictori, també és molt evident que hi ha un nucli dirigent, una burgesia mercantil, unes noves classes socials emergents que lliguen el futur de la seva preeminència econòmica a un model polític que aspiren que s'assembli més al d'Anglaterra o al d'Holanda que al de la monarquia francesa. Les noves dades disponibles han permès a Josep FONTANA³⁴ reforçar aquesta idea sobre el canvi de tendència de l'activitat econòmica i el sorgiment de nous grups socials que eren expressió i intèrprets de la nova situació ara més detalladament coneguda des de les recerques de Francesc VALLS sobre el paper de l'aiguardent en els orígens de l'arrencada econòmica de Catalunya.³⁵ Per això justament no es pot establir netament un joc de contraris entre un suposat paradigma modernitzador de l'absolutisme i unes actituds arcaiques en el constitucionalisme, perquè a Catalunya la societat civil produeix una àmplia mobilització social, fins al punt que les noves classes emergents mouen i transformen les institucions i formulen netament les seves aspiracions econòmiques.

34. FONTANA LÁZARO, Josep. «En els inicis de la Catalunya contemporània. L'economia a la segona meitat del segle XVII». A GRAU, R. (ed.). *El segle de l'absolutisme, 1714-1808*. Barcelona: Institut de Cultura-Arxiu Històric de la Ciutat, 2002, pàgs. 13-21.

35. VALLS JUNYENT, Francesc. *La Catalunya atlàntica. Aiguardent i teixits a l'arrencada industrial catalana*. Vic: Eumo, 2003.